Lausunto Eduskunnan talousvaliokunnalle luonnonsuojelulain uudistuksesta

Ref: HE 76/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle luonnonsuojelulaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Muutaman yleishavainnon lisäksi kommentoin luonnonsuojelulain (LSL) uudistusta asiantuntijaroolissa kahdesta näkökulmasta. Nämä ovat (i) ekologinen kompensaatio ja (ii) ihmistoiminnan luontovaikutukset laajassa mielessä.

Yleistä

- Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien suojelu vahvistuu, mikä on hyvä tälle osajoukolle lajeista ja luontotyypeistä.
- EUn päätöksen mukaan 2030 pitää olla suojeltuna 30% EU:n maa- ja merialueista, mikä näkyy myös LSL:n ehdotuksessa. Tästä sitoumuksesta seuraava luonnonsuojelualueverkoston kehittäminen on tärkeää tehdä hyvin. Verkoston taloudellinen ja *ekologinen kustannustehokkuus* riippuu merkittävästi siitä onko verkoston laajennus koordinoitu vai ei. On tehokkainta, jos käytettävissä olevat resurssit kohdennetaan koordinoidusti siten, että verkosto kattaa luontotyyppien parhaat esiintymät systemaattisesti. Jos verkoston kehittäminen perustuu täysin vapaaehtoisuuteen – kuten on muodikasta - saatetaan tehokkuudesta menettää merkittävä osa, ehkä jopa puolet. Koordinoidumman suunnittelun mahdollistamiseksi tulisi luonnonsuojeluun jätettävän maan hankinnassa maksaa maanomistajalle pieni preemio.
- Lakiehdotuksessa mukana oleva monimuotoisuuspotentiaalin huomiointi luonnonsuojelualueiden perustamisessa on luonnolle hyvä asia (pykälä 43).
- Ehdotettu luontotiedon parantaminen on hyvin hyödyllistä kaikenlaiselle luontoa koskevalle suunnittelulle. Merialueilta on jo korkealaatuista ja kattavaa luontotietoa (VELMU). Samantapainen aineisto maa-alueilta olisi hyvinkin tarpeellinen ja tukisi myös esimerkiksi kuntia luontoarvot huomioivassa kaavoitustyössä. Yritysten mahdollisuudet alentaa toimintojensa luontohaittoja paranisivat. Aineistojen kattavuus ja avoin saatavuus tulee olemaan keskeisen tärkeää niiden käytölle.

Ekologinen kompensaatio

Ekologinen kompensaatio vähentää taloudellisen toiminnan luontohaittoja. Ekologista kompensaatiota koskeva säätely on talouden kannalta tarpeen, jotta yritykset voivat toteuttaa lisääntyvän sääntelyn sekä sidosryhmiensä vaatimaa vastuullisuutta luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ja luontokadon pysäyttämiseksi.

Ekologista kompensaatiota koskeva osuus LSL:n uudistuksesta on nähdäkseni valtaosin pätevää työtä. Kompensaation keskeiset kysymykset on tunnistettu ja käsitelty. Kesällä 2021 lausuntokierroksella olleeseen luonnokseen tehdyt muutokset ovat tosin hieman heikentäneet ehdotuksen sanamuotoja. Oleellisia muutoksia ovat mielestäni seuraavat:

- Kompensaatio ei enää ole velvoittavaa edes suojelualueilla sijaitseville suojelluille luontoarvoille. Toisin sanoen kompensaatiosta on tehty täysin vapaaehtoista, mikä hidastaa toimivan kompensaatiojärjestelmän ja -markkinan syntymistä.
- Koska kompensaatio on täysin vapaaehtoista, ei ”saastuttaja maksaa” -periaate toteudu, vaan toiminnan haittavaikutukset ulkoistetaan muiden – yhteiskunnan ja viime kädessä koko ihmiskunnan – kannettavaksi.

- Uusimmassa ehdotuksessa keskitytään liikaa uhanalaisiin lajeihin ja luontotyyppeihin. Ei ole mitään erityistä syytä, miksi vapaaehtoisen kompensaatio ei koskisi tavanomaisemman, ei-uhanalaisen luonnon kompensaatiota. Esimerkiksi pykälä 102 ”Suojeluhyvityksellä tarkoitetaan uhanalaisen luontotyypin luonnontilaltaan edustavan esiintymän pysyvää suojelua, ” tulisi korjata poistamalla sana ”uhanalaisen”.

Yleistä lakikokonaisuuden odotetuista vaikutuksista ja heikkouksista

Suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin vakaus ja turvallisuus vaativat ilmastonmuutoksen ja luonnon heikentymisen pysäyttämisen. LSL-ehdotus ottaa hyviä askelia uhanalaisten luontoarvojen suojaamiseksi, mutta arvioni mukaan luonnon tila kokonaisuudessaan jatkaa heikkenemistä. Syitä tälle arviolle ovat seuraavat:

- Tavanomainen, ei-uhanalainen, luonto ylläpitää ekosysteemejä, mutta sen suoja jatkuu heikkona. Myös uhanalaiset lajit ovat epäsuoraan riippuvaisia ravintoketjuista, joita tavanomaisempi luonto ylläpitää. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa alueiden käyttöä säätelevä osuus ei toistaiseksi etene. Kuitenkin juuri maankäytöllä on suurin vaikutus kaiken luonnon ylläpitämisessä. Maankäyttö on myös täysin omissa käsissämme toisin kuin ilmaston lämpenemisen estäminen, mihin voimme vain osallistua. Tavanomaisen luonnon ylläpitäminen tulee huomioida maankäytön suunnittelussa. Maailmassa arvioidaan olevan 8 700 000 lajia, joista Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton IUCN:n punaisessa kirjassa on uhanalaiseksi tunnistettuja noin 40 000, eli alle 0,5%. Suomen lajien uhanalaisuus raportin (2019) mukaan Suomen tunnetuista lajeista noin 12% on uhanalaisia. Pelkästään tällä hetkellä uhanalaisiin luontoarvoihin keskittyminen ei siis riitä luontokadon pysäyttämiseksi, koska valtaosa lajistosta saa suojan puutteessa taantua, kunnes muuttuu uhanalaiseksi. Ympäristöhaittojen välttäminen ja minimointi ovat tarpeen myös tavanomaisen luonnon harvinaistumisen estämiseksi.
- Vaikka luonnon tilaa parannettaisiin paikallisesti, ei suomalaisen aiheuttama globaali ympäristökuorma välttämättä alene, jos haittojen ulkoistaminen toisaalle on tavanomainen käytäntö. Tuotannon palauttaminen kaukomailta Suomeen ja Eurooppaan olisi suotavaa, jotta voisimme itse vastata oman tuotantomme haitoista. Tällä olisi positiivisia talous- ja työllisyysvaikutuksia. Esimerkiksi mineraalien ja metallien hankinta on poliittisesti arka asia. On kuitenkin fakta, että suomalainen yhteiskunta käyttää materiaaleja ja niiden osana esimerkiksi metalleja, joiden tuotanto on valtaosin ulkoistettu EU:n ulkopuolelle. Riippumatta raaka-aineiden alkuperästä, on kiertotalouden toimivuuden parantaminen ensisijaisen tärkeä asia luonnonvarojen säästämiseksi ja ulkoistettujen haittojen vähentämiseksi.
- Pidän todennäköisenä, että valtavat takaisinkytkennät, esimerkiksi napamerien jatkuva sulaminen ja leviävät metsäpalot, johtavat ilmaston lämpenemisen kiihtymiseen. Koska ilmasto ja luonto ovat vahvasti kytköksissä keskenään, myös luontoon kohdistuvat paineet kasvavat. Siten myös luonnon ja ilmaston suotuisan tilan ylläpitämisen vaatimat resurssit arvioni mukaan kasvavat tulevaisuudessa. Yhteiskunnan kannalta kyse on luonnon itseisarvosta, mutta myös turvallisuudesta ja taloudesta.

Atte Moilanen, Helsinki 15.6.2022

FT, dosentti (ekologia), TkL (sovellettu matematiikka), DI (tietojenkäsittely)
Tutkimusjohtaja, biodiversiteetti- ja ekoinformatiikka
Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo ja Geotieteiden laitos
atte.moilanen@helsinki.fi